

Bang och världshistorien

Barbro 'Bang' Alving är kanske Sveriges mest kända journalist genom tiderna. Mai Wechseldans dokumentär går bakom myten och skildrar människan Bang, hennes rädslor, tillkortakommanden men också det som drev henne att ta stora journalistiska risker. Hon var en kvinnlig pionjär som tvingades till personliga försaker. Relationer, familj, barn och hälsa kom alltid i andra hand men med självironi och humor lyckas hon ändå behålla sans, vett och integritet. Hur ser dagens journalistik ut? Finns det några som följer i 'Bangs' fotspår?

Rekommenderad för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Att Barbro 'Bang' Alving, eller Bappo som hon kallades som barn, blev journalist var inte märkligt då hennes mor var författare och kåsör, medan fadern arbetade som översättare.

Den egna karriären startar 1928 när hon som suttonåring börjar jobba på veckotidningen Idun där hon främst bevakar kungligheter och det tjusiga folket. Snart är hon både redaktionssekreterare, kåsör, recensent och journalist.

1932 får hon anställning på landets mest prestigefyllda

tidning, Dagens Nyheter, och får egen telefon! I hemlighet när hon en dröm om att bli 'flygande reporter'. Men uppdragen är fortfarande av det lättsammare slaget. Invigningar, barnkolonier eller frälsningsarmémöten. Världsläget i mitten av 30-talet börjar bli oroligt men Bang som är en ivrig förespråkare för nedrustning chockar sina chefer genom att skriva att civilförsvaret är en bluff.

Besviknen på den egna kåren som hon uppfattar som för bekväm bestämmer hon sig för att ge sig ut i Europa för att se om det är något hon "kan göra"

Hennes rapportering från Olympiaden i Berlin 1936 fokuserar på nazisternas spektakulära makt demonstration och blir hennes stora genombrott för den svenska allmänheten. Hon är nu berömd, tjänar pengar men för en självförbrännande tillvaro i journalistvärlden med kopiösa mängder alkohol, cigaretter och sena nätter.

Med blodad tand, fast utan DN:s stöd, drar hon vidare för att bevaka inbördeskriget i Spanien. Beskrivningen av de civila offren för Hitlers och Mussolinis bomber i Madrid mobiliserar den svenska opinionen emotionellt och politiskt.

När Bang rapporterar från mötet 1937 mellan Hitler och Mussolini är hon gravid med dottern Ruffa. Hon blir nu ensamstående mor vilket inte hindrar henne från att fortsätta sina resor.

1938 reser hon till Prag, och sedan Leipzig, för att registrera stämningarna inför det för hela världen avgörande mötet mellan Chamberlain och Hitler, undertecknandet

av Tjeckoslovakiens "dödsdom", det som skulle bli "Peace in our time".

När världskriget är ett faktum 1939 kommer hon att befinna sig både i Finland när Sovjet anfaller och i Norge under den tyska ockupationen. Efter en livsfarlig sjöresa fastnar hon i New York utan möjlighet att ta sig hem över det min- och ubåtstäta Atlanten. Utan pengar och med skrivkramp.

Väl hemma får hon jobba dubbla skift för att bli av med sina skulder. Hon har dock funnit kärleken i den tolv år äldre Loyse Siöcrona som jämte Ruffa, kommer att bli hennes trygghet och lycka hemmavid.

När kriget är slut lockar nya världsdelar. 1947 förbereder hon sig för sin längsta resa hittills. Över åtta hav och genom tretton länder med en och en halv miljard invånare.

Bang rapporterar från det brittiska kolonialväldets upplösning i Indien. Hon intervjuar både arkitekten bakom bildandet av Pakistan och Bangladesh, Lord Louis Mountbatten och den desillusionerade ickevåldsprofeten Mahatma Gandhi som åser de grasserande våldsamheterna. Hon far vidare till Holländska Indonesien där kolonistörerna vägrar släppa greppet. Vidare till ett utfattigt och av inbördeskrig sönderslaget Kina där Maos revolution just står inför sitt fullbordande. I Hiroshima upplever hon konsekvenserna av atombomben. Något som ytterligare ökar hennes motstånd mot kärnvapen.

Hon engagerar sig nu i freds rörelsen och tar den yttersta konsekvensen när hon vägrar göra sin civilförsvartjänst 1955. Efter att ha avtjänat sitt straff på Långholmen blir droppen när arbetsgivaren DN deklarerar på ledarsidan att "det brådskar med atomvapen." Då säger Bang upp sig.

Tidningen Idun återanställer så Bang och 1967 far hon till krigets Vietnam där hon oförtröttat engagerar sig i de personer hon skriver om och fotograferar.

Den egna hälsan sätter hon aldrig i första rummet. Olika krämpor tar ut sin rätt. Och till sist berövar en allt gravare afasi henne det viktigaste arbetsredskapet; språket.

1987 avlider Sveriges genom tiderna mest berömda journalist och krigskorrespondent.

Bang - myten

Bang blev snabbt en institution i dåtidens mediasverige. Den vanlige svensken lärde känna världen genom henne och idag, tjugo år efter sin död, är hon fortfarande ett begrepp.

När hon 1947 gav sig ut på sin jordenruntresa hade hon stjärnstatus och Stockholm pryddes av affischer med hjältinginnan iförd tropikhjälm och reseskivmaskin.

Hon förmedlade en aura av äventyr, kurage och respekt som hon skaffade sig med sin oförskräckta bevakning av Berlinolympiaden, toppmötet mellan Hitler och Mussolini och det spanska inbördeskriget 1936. "Plötsligt är man Sveriges styvaste journalist. Komiskt är vad det é." är Bangs lakoniska kommentar till uppståndelsen.

Hennes ironiska, bitska och samtidigt metaforiskt målande beskrivning av nazihälsning eller inte när idrottsmännen defilerar förbi Hitler liknar inget vanligt referat;

"hmm Mexico tycker tydligen om diktatur! apropå den mexikanska truppens kollektiva salut medan hon gratulerar den svenska truppens hållning där bara en kille lyfter handen eftersom han sett en bekant på läktaren; "Det betyder tjena." Hon fångar löjet i de två diktatorernas kråmande. Beskrev Hitlers rodnad och blekhet under de mest extatiska delarna av sina tal som "en mycket privat fysiologisk process".

Den empatiskt färgade och samtidigt ursinniga tonen i skildringen av civila offer i Madrid skiljde sig från gängse manliga utrikeskorrespondenters.

Hennes stil var nykter, lätt ironisk, humoristisk och i brännande frågor långt ifrån objektiv. Filmen förmedlar också detta personliga risktagande som säkerligen var en bidragande orsak till hennes popularitet. På samma sätt kan man gissa att ironin och humorn också var ett skydd för en mer svag och skyddslös människa på det personliga planet.

- Diskutera vidare kring begreppet journalistisk objektivitet. Upplever ni idag att journalister strävar efter att deras egna åsikter inte skall synas? Är det i så fall bra eller vore det bättre att känna till journalistens personliga inställning i frågan? Ta gärna fram klipp ifrån DN:s rapportering från Berlinolympiaden och fundera över hur ni tror att svenskarna kan ha upplevt den.

Bang - människan

Som tonåring grubblar Bang mycket över sin identitet. Hon ser sig som en pojkflicka. 50/50. Halvfärdig. När hon ger sig in i ett för den tiden typiskt manligt yrke vet hon att det är tufft. Hon lever som karlarna, hänger på barer och kedjeröker. Men hon tycker journalistsverige är inskränkt och vill ut i världen. Kanske också för att det privata livet är för jobbigt.

Filmen beskriver Bangs gärning men blickar samtidigt inåt. Att filmen till stor del är uppbyggd kring avsnitt ur hennes egna brev och dagboksanteckningar stärker en känsla av ett personligt tilltal.

Det kvinnliga perspektivet blir en självklarhet, både ute på fältet och i fredskampen. Kvinnorna var de som kunde förändra denna krigstokiga värld. Hon var ensamstående mor i en tid när det ansågs opassande. Bangbarn blev ett begrepp för så kallade oäkta barn.

Yrkesarbetande kvinna på en manlig arena och ensamstående mor. Bang var före sin tid på bägge fronter. Genom hennes egna ord i filmen växer även fram en mer osäker person med missbruk och ångest. Den egna sexuella identiteten i unga år vacklar och hon anklagar sig själv för att vara omåttlig och otillräcklig i det mesta.

- "Sitt eget liv kan man inte fuska sig ifrån." Bang fann det privata livet komplicerat. Men insåg att det inte gick att slingra sig ifrån det helt. Förhållandet till yrkesrollen är splittrat. Journalistyrket en "besatthet" och "blodförgiftning". Arbetet kom alltid först. Fundera över hur Bang själv skulle ha sett på den bild av övermänniska, moraliskt dygdemönster och civilkurage som kommit att dominera den efterskapade bilden av henne.

- Bang är mycket rättfram i sin beskrivning av sina alko-

holproblem. Fram tonar bilden av ett missbruk som hon har tappat kontrollen över. Ändå skildrar hon även detta med ironi och humor. Hon "sa åt hatten gå hem själv" efter en blöt kväll. Fundera över hur Bang använde humorn som skydd och vapen inte bara mot maktfullkomliga diktatorer utan också mot sina egna problem.

- Filmen både framhäver och avdramatiserar Bang. Hennes världsvana, mod, företagsamhet och oomtvistade mod balanseras av hennes rättframma känsla av otillräcklighet. Var livet som resande reporter en flykt från sig själv? Vad är personen Bang och vad är myt? För alla som inte är så bekant med Bang är hon kanske just bara ett begrepp. Vårdar man hellre minnet av en symbol än den vanliga människan? Lyckas filmen skapa en komplex bild av Barbro Alving?

Pionjär och kvinnlig förebild

Bang har blivit en förebild ur en rad synvinklar. Orädd och stilistiskt begåvad journalist är några. Men ur ett rent feministiskt perspektiv är hon också en tydlig förebild och det är inte osannolikt att tro att hon fick stor betydelse för många unga kvinnliga journalister som under femtio- och sextiotalen slog igenom i den då mycket maskulina murvelvärlden.

Bang insåg tidigt vikten av att arbeta för jämställdhet och belyste gärna kvinnans ställning. I filmens inledning hyllar hon den kvinnliga yrkesarbetaren som även om hon där syftar på kontorist- och sekreterarjobb på lägre nivå ändå ser det som en möjlighet för kvinnan att komma ut ur det instängda hemslaveriet.

Bang var också nära vän med en av Sveriges viktigaste förkämpar för kvinnors lika rättigheter, Elin Wägner, journalist, författare, rösträttsförespråkare och sedermera ledamot av Svenska Akademien, och det är till henne som många av breven i filmen är ställda. Det är naturligtvis logiskt att den feministiska kultur- och samhällstidskriften Bang har tagit sitt namn från Barbro Alving.

- När Bang träffar sitt livs kärlek och dessutom väljer att

T.v. Bang, på plats vid Finska vinterkriget, tar ett bloss för att dämpa upprördheten inför en död soldat. Överst: Bang "inbedded" på reportageresa i Indonesien. Ovan: Hitler till höger under olympiaden i Berlin 1936, där Bang med djup ironi häcklade hälsningsceremonielet.

leva ihop med henne, var det på fyrtioalet ett högst kontroversiellt och modigt steg. Att leva i ett lesbiskt förhållande som uppburen journalist var dock knappast något man kunde gå ut med, även om hon inte direkt heller dolde det. Snarare blev det en officiell hemlighet i mediekretsar. Fundera, diskutera och försök läsa om hur det kunde vara att leva utanför den heteronormativa normen under trettio- och fyrtioalet.

- Fundera över de offer som Bang fick göra. Hur kan det ha känts att sitta fast på andra sidan Atlanten och längta efter sin lilla dotter? Hur upplever ni att situationen för en ensamstående kvinna och mor är idag jämfört med under 30- och 40-talen när det gäller möjligheten att göra karriär och utveckla sig själv.

- Som yrkesman vågade Bang vara obekvämt och tog fölaktligen konsekvenserna av sin övertygelse. Diskutera betydelsen av att som Bang välja att gå i fängelse för sin vägran att göra civilförsvartjänst. Eller modet att säga upp sig från en mäktig arbetsgivare för att hon tog avstånd från deras åsikter. Vad kan vi lära oss av henne? Skulle ni riskera ett bra jobb om det kom i konflikt med era inre övertygelser?

- I sin rapportering antog Bang ofta ett underdogperspektiv. Ställde sig på de utsattas sida och påvisade orättvisor. På vilket sätt var det ett vinnande koncept för att få läsarnas/lyssnarnas intresse och förtroende? Hur pass mycket ser vi en motsvarighet till detta inom svensk press av idag?

Någon motsvarighet till Bang finns knappast idag. Norska Åsne Seierstad är väl den som närmast nått en lik-

T.v. Bang - etablerad och omtyckt journalist och krönikör. Ovan en bild från Spanska inbördeskriget. T.h. Bang med sin spegelflexkamera mitt ute på Atlanten.

nande stjärnstatus. Hennes rapportering från krigshärdar som Tjetjenien, Afghanistan och Irak har fått stor uppmärksamhet. Liksom Bang är hon fortfarande en lite udda fågel i en manlig värld. Irrelevanta kommentarer om hennes utseende och huruvida hennes skjortor var nystrukna när hon stod framför kameran i Bagdad med raketkrevader bakom sig, tenderade att skymma hennes bevakning. Liksom Bang har hon dock en fördel då hon kan komma närmare kvinnor som lever i starkt patriarkala samhällen där manliga journalister inte har tillträde.

- Hur upplever ni att kvinnliga journalisters situation är idag? Vilka värderingar eller fördomar kan finnas hos titlare/läsare gentemot kvinnor? Å andra sidan vilka fördelar kan en kvinna ha?

Journalist - ett drömyrke?

Vid undersökningar om ungdomars favoritjobb brukar journalist hamna högt på listan. Drömmen om att arbeta med media är i vår tid nästan epidemisk. Gymnasier med mediainriktning är både många och populära, detta trots att konkurrensen om jobb är benhård.

Bang levde i en annan tid när journalistyrket inte var det mest glamorösa samtidigt som det fanns chans att ta sig in i branschen på mer okonventionella vägar.

Hon berättar att hennes skrivande familj "lekte med ord". Hon hade alltså en tradition av läsande och skrivande med sig från uppväxten. Bang formulerade tidigt sina tankar i dagböcker och brev. Skrivandet var en drift som fanns redan från början i hennes liv.

Bang tog studentexamen, ingen självklarhet för en flicka ens från akademiskmiljö i det tidiga 30-talet. Utan någon direkt erfarenhet fick hon en artikel om regattan i

Sandhamn publicerad på första sidan i veckotidningen Idun och därifrån avancerade hon snabbt till redaktionssekreterare. Parallellt fick hon påhugg som kåsör och filmrecensent.

Men Bang kände att hon ville någonting mer än att bara tillhöra det som hon såg som en liten självbelåten journalistelit som satt på barer och jämförde scoop. Hon "brann" och stod inte ut med att arbeta på ett "liberalljunt blad utan patos". "Jag måste rensa upp mig från mina nödlögner."

I ett slags trots mot sin chefredaktör meddelande hon att hennes kontor kunde lånas ut en tid för hon själv skulle ge sig ut i världen för att försöka att uträtta något.

- Redan som elvaåring visste Bang att hon skulle bli journalist. Det verkade nästan förutbestämt. Med tiden kom hon att formulera sin mission och sina drivkrafter. "Jag tror att om jag gav mig ut i kampen att lindra nöd, att hjälpa sjuka, att hugga in med mina friska krafter så hjälpte jag kärleken få makt i världen." Det är ädla motiv. Varför tror ni att unga vill bli journalister idag? Är det samma bevekelsegrunder? Vad skulle det kunna finnas för nya aspekter av yrket? Självförverkligande? Kändisskap? Pengar? Status? Vilket är journalistikens yttersta ansvar i en demokrati?

- "Journalistens, reporterns yrkesliv är privilegierat. Man har haft som avlönad uppgift att vara med, att stå mitt i tidens skeenden." Utrikeskorrespondentens roll under Bangs tid skiljer sig mycket från dagens. Vår värld har krympt och vidgats på samma gång. Globaliseringen gör att vi har möjlighet att inhämta så oerhört mycket mer kunskap samtidigt som många gemensamma referensra-

mar är globala. Nyheter når oss från oändligt många kanaler och forum samtidigt som det sker en centralisering som kablur ut samma bilder och därför ger ett snävt och styrt perspektiv. Fundera över hur den enskilda journalistens roll är när det gäller att förmedla bilden av vår omvärld idag.

- En viktig skillnad i dag är att tekniken, med mobiltelefoner, lätt kamerautrustning och internet har gett helt nya möjligheter att vara på plats och direkt förmedla dramatiska händelser. Under upproret i Burma, när gränserna stängdes och inga journalister fick tillträde var mobiltelefonerna den sista livlinan till världen utanför. Vid avrättningen av Saddam Hussein i Irak filmade en person hans sista minuter i livet och snabbt kablades bilderna ut via nätet.

Vad har tekniken inneburit för nyhetsbevakningen? Vilka fördelar eller nackdelar finns med att vem som helst kan vara både "reporter och fotograf"?

- Sverige har haft en rad profilerade utrikeskorrespondenter sedan Bang. Arne Thorén i New York, Knut Ståhlberg i Paris och Torsten Ehrenmark i London. De flesta hade dock sin storhetstid under 60- och 70-talen. Idag tycks dock "korren" åter vara på modet. I P1 finns programmet Radiokorrespondenterna med bland Kjell Albin Abrahamsson (Warszawa), Cecilia Uddén (Jerusalem) Nils Horner (Bangkok) för att nämna några. På SVT försöker *Korrespondenterna* ge en fördjupad bild av hur deras korrar jobbar, från Amman till Bryssel. Ingen har väl heller undgått lustmordet på utrikesreportern Morgan Pålsson i filmen med samma namn. Fundera över hur vi ser på dagens utrikeskorrar. Är de hjältar? Känner ni till några? Vad är det speciella i just deras rapportering?

- Ta som en uppgift att följa en eller fler korrespondenter på teve eller i radio i deras bevakning. På SR och SVT:s hemsidor finns mycket material att hämta. Hur färgar de sina reportage? Väljer de särskilda aspekter? Väcker de intresse för det som de rapporterar? Lyser deras egna åsikter igenom?

Den personliga dokumentären

Bang och världshistorien är ett personligt porträtt ställt mot omvälvande världshändelser. Regissören Maj Wechselmann har använt sig av rörliga journalfilmer, bilder, privata foton och några dramatiserade avsnitt. Kända svartvita sekvenser får ny innebörd genom Bangs ord, musik och ljudeffekter. På ljudbandet ger skådespelerskan Gunilla Nyroos Bang sin röst. Vi kommer Bang nära, delar hennes känslor, rädslor, sorg och glädje.

- Fundera över filmens uppbyggnad. Hur sammanfaller eller kontrasterar ord och bild. Hur skapas betydelse i montage av bilderna? Vilka grepp används för att skänka tidsatmosfär och samtidigt närvaro.

Journalisten som maktfaktor

Man brukar tala om medierna som den tredje statsmakten. I publikationen *Den svenska journalistkåren* från Göteborgs universitet visar undersökningar att allmänheten uppfattar att medierna och journalistkåren har större

makt över opinionsbildningen än politikerna. Journalister som förväntas granska makten är nu själva makten.

- Bang var en av sin tids främsta opinionsbildare. Svenskarnas bild av det spanska inbördeskriget formades inte minst av hennes rapporteringar. DN fördubblade sin upplaga då hon rapporterade från Berlinolympiaden (bilden på första sidan är exempelvis manipulerad, bilden av Bang th är ditsatt efteråt, man måste ju bara ha en bild på Bang på väg till Berlin!). På hemmaplan fick hon fokus på sociala frågor genom sina vassa och initierade krönikor. Fundera över om journalisten kan ha samma inflytande idag? Försök att hitta aktuella exempel på hur media och journalister har skapat opinion kring nationella eller internationella frågor.

- Fundera över hur medielandskapet ser ut idag och jämför med när Bang slog igenom på trettioalet. Med tanke på bloggare, nyhetssajter, kolumnister och krönikörer. Var får vi våra nyheter ifrån? Vem granskar och vem granskas? Var kommer den politiska lobbyingen in? Vem ska vi lita på? Vem har mest makt?

- Fundera över hur vi tar till oss nyheter idag. Vad har den tekniska utvecklingen betytt för snabbheten i nyhetsflödet. Är det bara positivt att nyheter sprids så lätt. Nyhetsbevakningen är naturligtvis aldrig helt objektiv. Det är ganska givet att till exempel Irakkriget inte skildras på samma sätt i amerikanska Fox News som i arabiska Al Jazeera. Hur medvetna upplever ni att vi som läsare/lyssnare/tittare är om detta i kanske mer försåtliga exempel än detta. SVT har drivit kampanjen om fri television. Är man fria tycker ni? Kan man överhuvudtaget tala om en obunden nyhetsförmedling? Söker man sig till det som bekräftar ens åsikt eller tvärtom?

Böcker av Bang

Bang bit för bit- kåserier på svenska (Bonnier 1971)

Bang-klipp ur nuets historia (Gidlund 1982)

Bang-med skrivmaskin & mikrofon (Gidlund 1984)

Dagbok från Långholmen (Bonnier 1956)

Det kom aldrig i tidningen (Lund Btj 1967)

Produktionsuppgifter

Sverige 2008

Producent, manus & regi: Maj Wechselmann

Foto: Hans-Åke Lerin, Göran Gester, Dirk Gräper, Peter Kruse

Klippning: Janna Lagenbruch, Joakim Hallman, Maj Wechselmann

Röster

Gunilla Nyroos, Agneta Wallin

Tekniska uppgifter

Speltid: 72 min

Format: Vidfilm samt DVCam, DVD

Ljudsystem: Stereo

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 7 mars 2008

Distribution

Folkets Bio, Box 2068, 103 12 Stockholm Tel 08-545 275 20, fax 08-545 275 27 www.folketsbio.se

Redaktion: Andreas Hoffsten, Barn & Ungdom, Svenska Filminstitutet, mars 2008